

Handläggare
Gunneriusson Karlström MäritDatum
2012-01-24Diarienummer
BUN-2011-0258

Barn- och ungdomsnämnden

Uppföljning av den pedagogiska verksamheten i Uppsala kommun

Förslag till beslut

Barn- och ungdomsnämnden föreslås besluta

att lägga rapporten om uppföljning av den pedagogiska verksamheten i Uppsala kommun 2011 till handlingarna.

Sammanfattning

Rapporten sammanfattar den uppföljning som gjorts av pedagogisk verksamhet i Uppsala kommun under 2011 utifrån det uppföljningssystem som arbetats fram av kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad.

Rapporten utgör underlag för kommande uppdragsplan.

Ärendet

Rapporten sammanfattar den uppföljning av pedagogisk verksamhet som genomförts av kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad. Kontoret har tagit fram ett system för uppföljning som använts för första gången 2011. Uppföljningen har barn och elever i fokus och utgångspunkter har varit likvärdighet, transparens och utveckling. Genom att systematiskt följa upp all pedagogisk verksamhet, från förskola till vuxenutbildning, oavsett huvudman, skapas en likvärdig bild av verksamheterna i Uppsala kommun. Uppföljningssystemet skapades utifrån tydligt identifierade behov av att både stärka uppföljningen i ett medborgarperspektiv och att möta politiska krav på kvalitativ uppföljning.

Syftet med uppföljningen, som kommer att ske varje år, är att ge medborgarna underlag för att göra väl underbyggda, egna val, ge nämnderna förbättrade beslutsunderlag och ge verksamheterna verktyg för att kunna göra jämförelser med varandra på både lokal och nationell nivå. Genom systemet förbättras också möjligheterna att göra jämförelser över tid.

Rapporten utgör underlag för kommande uppdragsplan.

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad

Carola Helenius-Nilsson
Direktör

Uppföljning av pedagogisk verksamhet i Uppsala kommun

2011

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte	4
Urval och metod	4
Databearbetning och analys	5
Verksamhetsredogörelser	5
Enkäter	6
Jämförande analyser	6
Bortfall	7
Användning och återkoppling av resultaten.....	7
Svarsfrekvens	7
Utveckling av uppföljningen.....	8
Övergripande verksamhetsresultat	8
Effekt av resursfördelning.....	8
Systematiskt kvalitetsarbete	9
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	10
Analys och resultat förskolan.....	12
Metod och urval – enkätstudie föräldrar och barn	12
Systematiskt kvalitetsarbete	12
Enkätresultat föräldrar.....	12
Jämförande analys föräldraenkät – verksamhetsredogörelse	13
Enkätresultat barn.....	14
Jämförande analys barnenkät – verksamhetsredogörelse.....	14
Jämförande analys enskilda och kommunala verksamheter	14
Jämförande analys flickor och pojkar	14
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	15
Enkätresultat föräldrar.....	15
Jämförande analys föräldraenkät – verksamhetsredogörelse	15
Enkätresultat barn.....	15
Jämförande analys barnenkät – verksamhetsredogörelse.....	15
Jämförande analys enskilda och kommunala verksamheter	16
Jämförande analys flickor och pojkar	16
Effekter av resursanvändning.....	16
Analys och resultat fritidshem.....	17
Systematiskt kvalitetsarbete	17
Enkätresultat fritidshem	17
Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser.....	17
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	17
Enkätresultat fritidshem	17
Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser.....	18
Jämförande analys av pojkars och flickors enkätresultat	18
Analys och resultat grundskolan	20
Systematiskt kvalitetsarbete	20
Enkätresultat årskurs 5 och årskurs 8	20
Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser.....	20
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	21
Enkätresultat årskurs 5 och årskurs 8	21

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser.....	22
Jämförande analys av pojkars och flickors enkätresultat i årskurs 5 och 8.....	23
Jämförelse av enkätresultat och skolors organisation	24
Effekter av resursanvändning	24
Analys och resultat fritidsklubbar och fritidsgårdar.....	25
Systematiskt kvalitetsarbete	25
Enkätresultat fritidsklubb	25
Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser.....	25
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	25
Enkätresultat fritidsklubb	25
Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser.....	26
Jämförande analys av pojkars och flickors enkätresultat	26
Analys och resultat gymnasieskolan	28
Låg svarsfrekvens.....	28
Systematiskt kvalitetsarbete	28
Enkätresultat.....	28
Jämförande analys mellan verksamhetsredogörelser	28
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	29
Enkätresultat.....	29
Jämförelse mellan verksamhetsredogörelser.....	29
Effekter av resursanvändning.....	30
Analys och resultat grundsärskola och gymnasiesärskola	32
Grundsärskola.....	32
Låga svarsfrekvenser.....	32
Systematiskt kvalitetsarbete	32
Enkät svar	32
Jämförande analyser mellan verksamhetsredogörelser	32
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	33
Enkätresultat.....	33
Jämförande analys mellan verksamhetsredogörelser	33
Gymnasiesärskola.....	33
Svarsfrekvenser	33
Systematiskt kvalitetsarbete	34
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	34
Analys och resultat vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna.....	35
Vuxenutbildning.....	35
Systematiskt kvalitetsarbete	35
Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling	35
Enkätresultat särskild utbildning för vuxna	36
Verksamhetsövergripande jämförelser.....	37
Jämförelse från förskola till gymnasieskola.....	37
Jämförelse mellan fritidshem, grundskola åk 5 och fritidsklubb	38
Slutord	39
Källhänvisningar	40

Inledning

Denna rapport är en sammanfattning av den uppföljning av pedagogisk verksamhet och fritidsverksamhet som genomförts av kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad. Kontoret har tagit fram ett system för uppföljning som använts för första gången 2011. Uppföljningen har barn och elever i fokus och utgångspunkter har varit likvärdighet, transparens och utveckling. Genom att systematiskt följa upp all pedagogisk verksamhet, från förskola till vuxenutbildning, oavsett huvudman, skapas en likvärdig bild av verksamheterna i Uppsala kommun. Uppföljningssystemet skapades utifrån tydligt identifierade behov av att både stärka uppföljningen i ett medborgarperspektiv och att möta politiska krav på kvalitativ uppföljning.

Syfte

Syftet med uppföljningen, som kommer att ske varje år, är att ge medborgarna underlag för att göra väl underbyggda, egna val, ge nämnderna förbättrade beslutsunderlag och ge verksamheterna verktyg för att kunna göra jämförelser med varandra på både lokal och nationell nivå. Enhetsansvariga kan med uppföljningen ta del av den egna verksamhetens resultat, jämföra med andra enheter, få syn på förbättringsmöjligheter och få inspiration av goda exempel. Genom systemet förbättras också möjligheterna att göra jämförelser över tid.

Urval och metod

Uppföljningen koncentrerades till tre områden:

- *Effekten av resursfördelning*, med syftet att klargöra måluppfyllelse i relation till riktade insatser.
- *Verksamma delar i ett systematiskt kvalitetsarbete*, med fokus på måluppfyllelse.
- *Arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling*.

Uppföljningen består för närvarande av två delar. Den första är verksamhetsredogörelser som skickats till samtliga enhetsansvariga: rektorer, förskolechefer och föreståndare för fritidshem, fritidsklubbar och fritidsgårdar. Redogörelserna innehöll öppna frågor om den egna verksamheten kopplade till de tre uppföljningsområdena. Frågorna var utformade utifrån de krav som ställs i skollag, läroplaner och allmänna råd. Inspiration om viktiga delar att lägga fokus på hämtades också från ett antal rapporter, bland annat flera av Skolinspektionens kvalitetsgranskningar och SKL:s rapport om vad som kännetecknar framgångsrika skolkommuner.¹

Den andra delen av uppföljningen utgjordes av enkäter som barn, föräldrar och elever ombads svara på. Barn i förskolan födda 2006-2007 och samtliga föräldrar med barn i förskolan har fått

¹ Följande kvalitetsgranskningsrapporter från Skolinspektionen har använts som stödjande underlag i utformandet av frågor: *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling* (nr 2010:1), *Arbete skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?* (nr 2010:10) och *Rektors ledarskap. En granskning av hur rektor leder skolans arbete mot ökad måluppfyllelse* (nr 2010:15). Se också SKL:s rapport: *Analys öppna jämförelser. Konsten att nå resultat – erfarenheter från framgångsrika skolkommuner*. (2009)

enkätfrågor om förskoleverksamheten. Barn i årskurs 2 och 3, inskrivna i fritidshem, har svarat på enkätfrågor om fritidshemmet. I grundskolan riktades enkäter till elever i åk 5 åk 8 och i gymnasieskolan svarade elever i årskurs 3. Samtliga elever i grundsärskola och gymnasiesärskola fick svara på enkäter och ytterligare en enkät skickades till samtliga elever i sårvux. Dessutom gick enkäter ut till samtliga fritidsklubbar där barnen svarade på frågorna. Enkäterna var åldersanpassade med frågor som kopplats till vart och ett av ovanstående uppföljningsområden. Enkätfrågorna var utformade så att de kunde kopplas till verksamhetsredogörelserna genom att vissa frågor hörde samman med området systematiskt kvalitetsarbete, andra med området likabehandling. På det sättet gick det att göra jämförelser mellan verksamhetsredogörelsens svar och enkätsvaren.

I arbetet med att utforma enkätfrågor utgjorde SKL:s så kallade mjuka indikatorer en referensram. Dessa mjuka indikatorer utgör en del av de öppna jämförelser SKL arbetar med. Frågorna har också jämförts med de enkätfrågor till elever som Skolinspektionen ställer i samband med sin tillsyn av kommuner i Sverige. Enkätfrågorna testades på barn i förskolor och elever i åk 2, 3 och 5 innan de skickades ut. Alla enkäter var webb-baserade men i de fall en enhet inte hade tillgång till datorer med nätuppkoppling användes pappersenkäter.

Databearbetning och analys

Verksamhetsredogörelser

Samtliga verksamhetsredogörelser lästes och bedömdes utifrån nationella definitioner och krav på systematiskt kvalitetsarbete samt arbete för likabehandling och mot kränkande behandling. Ett systematiskt kvalitetsarbete ska enligt Skolinspektionen bedrivas kontinuerligt och processinriktat och ska inkludera olika nivåer i verksamheten. Vidare ska det präglas av fastlagda rutiner med en tydlig planering, ansvarsfördelning, tidplaner, dokumentation, verktyg och metoder. Fokus ska vara på förbättring/bättre resultat och i första hand vara ett verktyg för internt utvecklingsarbete.

I punktform ser det ut på följande sätt:

- Fokus på förbättring
- Långsiktighet
- Processinriktat
- Fastlagda rutiner
- Tydlig ansvarsfördelning
- Dokumentation och uppföljning
- Inkludera olika nivåer i verksamheten
- Verktyg för internt utvecklingsarbete

Arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling utgår från det övergripande uppdraget att verka för demokratiska värderingar, mänskliga rättigheter, likabehandling och trygghet. Ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever ska bedrivas systematiskt och

långsiktigt, rikta sig till alla samt vara en naturlig del i det vardagliga arbetet. Vidare ska det baseras på kunskap om hur diskriminering, trakasserier och kränkande behandling uppstår och vilka faktorer som skapar en trygg och jämlik miljö.

Skrivet i punktform ser det ut på följande sätt:

- Bygger på demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter, likabehandling och trygghet
- Målinriktat arbete
- Systematiskt och långsiktigt arbete
- Riktat sig till alla och är en naturlig del i det vardagliga arbetet
- Kunskap om hur diskriminering, utifrån samtliga diskrimineringsgrunder, trakasserier och kränkande behandling uppstår
- Kunskap om vilka faktorer som skapar en trygg och jämlik miljö

De frågor som ställdes inom området effekter av resursfördelning koncentrerades på vilka riktade insatser som gjordes inom verksamheterna och hur dessa bidrog till måluppfyllelse och vilka syften de var tänkta att fylla. En riktad insats är en medveten prioritering eller aktivitet för förbättrad måluppfyllelse.

Verksamhetsredogörelserna lästes och bedömdes gemensamt av en grupp strateger med inriktning mot olika verksamheter. En central utgångspunkt i bedömningen var hur systematiskt arbetet beskrevs och i vilken mån de enhetsansvariga gav konkreta exempel på denna systematik.

Enkäter

Vid genomgången av enkätsvaren lades fokus på andelen positiva svar, det vill säga att analysen inte omfattar mängden negativa svar eller andelen vet ej-svar. Som positiva svar räknas både svarsalternativet "Stämmer helt och hållet" och "Stämmer ganska bra." En analys har dock gjorts av vet ej-svaren för att få en bild av vilka frågor som eventuellt haft en hög andel sådana svar.

I grundskola, fritidshem och förskola har jämförelser gjorts mellan de 15 procent enheter som fått lägst respektive högst enkätresultat inom områdena systematiskt kvalitetsarbete och likabehandling. För fritidsklubbar har resultaten samlats eller delats upp på två hälfter, med högre respektive lägre enkätresultat. Inom gymnasieskola, grundsärskola, gymnasiesärskola och vuxenutbildning diskuteras istället resultaten på en samlad nivå för varje verksamhet.

Jämförande analyser

Med enkätresultaten som utgångspunkt gjordes jämförande analyser mellan verksamhetsredogörelserna för enheterna med höga respektive låga enkätresultat. Enkätresultaten gjordes utifrån en sammanvägning av resultaten på frågorna inom områdena systematiskt kvalitetsarbete samt arbete för likabehandling och mot kränkande behandling. Resultaten av dessa jämförelser presenteras under respektive verksamhetsrubrik. För de verksamheter där en sådan uppdelning inte kunnat göras diskuteras samlade resultat.

Jämförelser gjordes också mellan olika verksamheter. Dessa jämförelser var möjliga att göra eftersom enkätfrågorna för respektive verksamhet utformats så likvärdigt som möjligt. Resultaten av dessa jämförelser presenteras på sidan 35.

Bortfall

Enheter med för låg svarsfrekvens (under 45 procent) och enheter där för få har svarat (färre än 10 st) har räknats bort. Detta för att få mer tillförlitliga resultat. För de enheter där det saknas verksamhetsredogörelser har ingen fullskalig analys kunnat göras. Därmed har de inte tagits med i jämförelserna av verksamhetsredogörelser för enheter med höga respektive låga enkätresultat. När det gäller jämförelser av enbart enkätresultat finns dessa enheter däremot med.

Användning och återkoppling av resultaten

En viktig utgångspunkt var att verksamheterna själva skulle ha möjlighet att använda resultaten. Därför har återkoppling gjorts i flera steg. Enhetsansvariga fick den egna enhetens enkätresultat så snart det var möjligt, vilket 2011 innebar utskick under juni månad. Under hösten 2011 fick varje enhetsansvarig ta del av de sammantagna enkätresultaten för kommunen och under den senare delen av hösten bjöds samtliga verksamheter in till återkopplingsmöten där övergripande resultat och analyser presenterades.

Några av enkätresultaten har lagts ut eller kommer att läggas ut på kommunens webb, Uppsala.se. För grundskolan gäller det svaren på de frågor som ingår i SKL:s öppna jämförelser, för förskolan de frågor som motsvarar dessa.

De politiska nämnderna tar del av resultaten i form av denna rapport, resultatredovisning vid bokslut och bildmaterial som presenteras separat.

2011 års uppföljning utgjorde en första kartläggning. Med flera års uppföljning ges möjlighet att bland annat jämföra över tid. I denna rapport görs flera jämförelser mellan olika verksamheter, något som också möjliggjorts genom systemet för uppföljning.

Svarsfrekvens

I samband med återkopplingsmötena har svarsfrekvensen för såväl enkäter som verksamhetsredogörelser redovisats. Generellt har svarsfrekvensen gällande verksamhetsredogörelserna varit god. Det var några fristående och även kommunala grundskolor och gymnasieskolor som valde att inte delta i uppföljningen eller som deltagit enbart i enkätundersökningen. Samtliga verksamheter har dock bjudits in till återkopplingsmötena för att få ta del av resultaten och de analyser som gjorts.

Betydligt färre svarade på frågorna inom området ”effekter av resursfördelning” än övriga områden. Analysen av dessa frågor har därför gjorts på en mer övergripande nivå. De resultat som presenteras pekar på några generella tendenser som kunnat utläsas av svaren.

Svarsfrekvens för enkäterna växlade mellan 31 och 73 procent. Medan grundskola och fritidsverksamhet generellt hade tämligen god svarsfrekvens var resultatet lägre för förskola, gymnasieskola och särskola.

Föräldraenkätens och barnenkätens svarsfrekvenser låg på 52 respektive 47 procent. En orsak till detta kan vara bristande information till förskolorna om att enkäten skickades ut till vårdnadshavarna.

Gymnasieskolans elevenkät hade en svarsfrekvens på 32 procent. Två viktiga orsaker till detta tros vara att enkäten gick ut så sent på läsåret, i maj, och att den riktade sig till elever i år 3. Grundsärskolan och gymnasiesärskolan hade också en låg svarsfrekvensen, 31 procent respektive 48 procent. I det fallet tros orsaken snarare vara frågornas svårighetsgrad.

Utveckling av uppföljningen

Under hösten 2011 har en grupp för dialog om uppföljningssystemet skapats, med personer från kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad och de olika verksamheterna, såväl kommunala som fristående producenter. Gruppen kommer att diskutera uppföljningens struktur och innehåll på en övergripande nivå.

Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad arbetar vidare med att utveckla uppföljningen och nästa omgång tar sin början i slutet av februari 2012, då enkäter och verksamhetsredogörelse skickas ut på nytt. De synpunkter som lämnats på uppföljningen har tagits emot och utgör en viktig del i arbetet med att förbättra systemet. Målet är att samtliga enhetsansvariga ska se värdet av delta i hela uppföljningssystemet och att svarsfrekvensen även gällande enkäter ska öka under 2012.

För gymnasieskolan kommer enkäterna under 2012 att skickas ut till årskurs 2 istället för 3. En enkät för tonårsverksamheten har utarbetats inom uppföljningssystemet och kommer att skickas ut under våren. För både grundskolan och gymnasiesärskola kommer ett arbete med att utveckla enkätfrågorna genomföras under 2012, främst beroende på den låga svarsfrekvensen. Under 2012 kommer således inga enkäter att gå ut till elever i dessa verksamheter.

Då svaren på området effekter av resursfördelning i verksamhetsredogörelserna var svårtolkade har ett specifikt utvecklingsarbete för detta område påbörjats och för 2012 kommer uppföljningen av detta område att genomföras under hösten.

Övergripande verksamhetsresultat

De resultat som presenteras här visar på tendenser och mönster som är gemensamma för alla eller flera verksamheter.

Effekt av resursfördelning

När det gäller effekter av resursfördelning svarade enhetsansvariga på frågor om budget, riktade insatser, förväntad måluppfyllelse och syfte med insatserna. Det går att konstatera att området

inneburit vissa svårigheter. Tabellerna för hur resurser används och omprövas såg ut att vara svåra att fylla i. De resurser som riktats användes till stor del till olika gruppinsatser enligt enhetsansvarigas verksamhetsredogörelser.

Till förskolor, fritidshem och fritidsgårdar ställdes frågan vilket syfte de olika insatserna hade. De svar som lämnats pekade mot att varje insats förväntades uppfylla en mängd olika syften. För skolverksamheterna fick istället enhetsansvarig beskriva i vilken mån insatserna förväntades ge effekt på eleverna i form av att de når målen. Det övergripande resultatet pekade i detta fall på att insatserna inte bedömdes att i full utsträckning få effekt på elevernas måluppfyllelse.

Systematiskt kvalitetsarbete

En tydlig bild har kommit ut av den uppföljning som gjorts under 2011 för flera av de verksamheter där jämförelser kunnat göras mellan enheter med höga enkätresultat och låga enkätresultat. Enheter med höga enkätresultat visade upp mer strukturerade beskrivningar i verksamhetsredogörelserna. För enheter med låga enkätresultat var verksamhetsredogörelserna mindre systematiska. Resultatet pekade tydligt mot att förmågan att beskriva sin verksamhet på ett strukturerat sätt också märks i hur föräldrar och elever uppfattar verksamheten.

Inom området systematiskt kvalitetsarbete ställdes frågor till enhetsansvariga om organisation av arbetet för elevernas måluppfyllelse, tillit till elevernas förmåga, arbete utifrån nationella mål och arbetet med uppföljning och utvärdering. Vid genomläsning konstaterades följande:

På frågan om hur man som enhetsansvarig organiserar för måluppfyllelse var det tämligen vanligt med en beskrivning av skolans yttre organisering eller en beskrivning om var skolan är belägen. Detta gällde främst grundskolans verksamhetsredogörelser.

Ordet ”säkerställa” som användes i flera frågor verkade skapa vissa svårigheter att svara. För att säkerställa exempelvis uppföljning krävs system, men de svar som gavs bestod istället ofta av att beskriva enskilda saker som görs.

Många svar formulerades också på en övergripande nivå och utan konkretion. Ett exempel på detta är de enhetsansvariga som beskrev att han eller hon har hög tilltro till sin personal, istället för att beskriva system för att säkerställa personalens tilltro till elevernas eller barnens förmåga. En annan tydlig tendens var att man i redogörelsen beskrev att man följer upp, men det syns inte vad man gör av arbetet. Ett vanligt exempel var ett konstaterande om att skolan har elevenkäter, men i redogörelsen gavs inga konkreta exempel på hur man använder resultaten.

I fritidshemmens redogörelser var delaktigheten oftare osynlig och i flera fall gjordes ingen skillnad mellan arbetet i fritidshemmen och i skolan. Med det följde att också styrning och ledning blev osynlig i redogörelserna. I Skolinspektionens kvalitetsgranskning om fritidshem beskrivs hur rektorn behöver bli mer förtrogen med fritidshemmets uppdrag och med den dagliga verksamheten.² I flera av verksamhetsredogörelserna fanns det utifrån dessa resonemang anledning att reflektera över i vilken utsträckning rektor är förtrogen med fritidsverksamheten i samma utsträckning som med skolan. I flera av redogörelserna beskrevs inte fritidshemmens egna förutsättningar.

² Skolinspektionen, *Kvalitet i fritidshem* (rapport nr 2010:3)

Inga separata frågor ställdes om förskoleklassen och ingen beskrev heller självmant denna verksamhet i sina svar.

En allmän reflektion som gjordes vid läsningen av samtliga verksamhetsredogörelser var att de analyser av resultat som beskrevs, inte i samma utsträckning följdes av att den enhetsansvarige berättade hur dessa leder till ändrade strategier eller att sätta nya mål. I beskrivningarna blev det tydligt att få av redogörelserna visade på konkreta exempel eller hur analyserna leder fram till konkreta åtgärder.

Ytterligare en allmän reflektion var att vuxenutbildningen var bra på och förskolan jämförelsevis svaga i fråga om att beskriva sin verksamhet i verksamhetsredogörelserna. Den diskussion som fördes vid genomläsningen och analysen av materialet var att det kan vara ett resultat av vuxenutbildningens större vana att synliggöra sin verksamhet i samband med upphandlingar. Förskolan kan också förväntas bli bättre på att beskriva sin verksamhet med den nya skollag och läroplan som kommit, där bland annat kravet på systematiskt kvalitetsarbete förtydligats.

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

I Skolverkets allmänna råd beskrivs hur ett normkritiskt tänkande bidrar till att synliggöra de föreställningar som finns outtalade i en gemenskap. Det gör det också betydligt lättare att skapa en umgängeskultur där var och en är mer medveten om sina egna och andras värderingar och därmed också mer lyhörd för olika sätt att vara, något som i sin tur minskar risken för att kränka andra.³

Skolverkets rapport *Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning* pekar på den generella slutsatsen att det mest verkningsfulla är att skolan bedriver ett systematiskt och engagerat arbete för att förebygga kränkningar och mobbning och att man arbetar aktivt med att upptäcka och åtgärda enskilda fall av mobbning och kränkningar. Det är också viktigt att hela skolan präglas av goda relationer och ett gemensamt förhållningssätt där såväl lärare som annan personal (vaktmästare, måltidspersonal etcetera) arbetar gemensamt. Med andra ord är detta arbete likt mycket annat något som inte går att lösa med enstaka insatser, en enstaka dag med tema likabehandling eller att det finns en eller några enstaka engagerade personer. Arbetet måste omfatta alla och pågå kontinuerligt.⁴

I verksamhetsredogörelserna frågades bland annat om hur man i verksamheten tar reda på vilka normer som råder och hur man arbetar med effekterna av dessa. I flera fall svarade enhetsansvariga med beskrivningar från läroplanstexter, något som kunde tolkas som att frågan var oklart formulerad men också som en signal om att frågan kanske inte diskuteras ute i verksamheterna. Betydligt färre svarade med att beskriva det egna arbetet med att undersöka vilka normer som faktiskt råder i verksamheten. Den sammanlagda bilden av svaren på frågan visade att arbetet med normer kan ses som ett tydligt och generellt utvecklingsområde. Fritidsklubbarna gav dock som helhet väsentligt mer systematiska svar inom detta område, kanske som ett resultat av att man arbetat med SKL:s projekt för jämställdhetsintegrering.

³ Skolverket, *För att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*, Skolverkets allmänna råd 2009

⁴ Skolverket, *Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning*, (2011)

Även inom detta område var det relativt vanligt med svar på en övergripande nivå, med avsaknad av konkretion, som exempelvis ”Vi arbetar med värdegrunden” utan att beskriva vad det praktiskt innebär.

Flera av skolorna beskrev hur man arbetar med särskilda värdegrundslektioner. Det är en metod som kan ha rakt motsatt effekt, enligt Skolverkets utvärdering av metoder mot kränkningar. Att ha särskilda lektioner för arbete med värdegrund kan föra med sig att eleverna uppfattar det som att de värderingar och normer man diskuterar under schemalagd tid sedan inte gäller under övrig tid eller på andra platser i skolan. Då riskerar värdegrundsarbetet att bli något som inte gäller alla och inte hela tiden.⁵

En tolkning som gjorts är också att det funnits svårigheter att skilja mellan förebyggande arbete mot kränkande behandling och främjande arbete för likabehandling. Förebyggande arbete har en riktning, det vill säga man har identifierat ett problem som man vill komma tillrätta med. Främjande arbete handlar om att lyfta verksamheten mer generellt och riktas bredare mot de olika diskrimineringsgrunderna.

I enkäterna ställdes flera frågor om trygghet och likabehandling. Resultatet visade att frågan om trygghet är komplex. Medan svaret på om man känner sig trygg i verksamheten fick genomgående höga värden, (ett snitt på 93 procent) visade frågor om huruvida det märktes att alla är lika mycket värda väsentligt lägre resultat. (84 procent) Likaså ställdes frågor om barn eller elever kunde göra elaka saker mot varandra utan att vuxna gjorde något åt det och om vuxna kunde göra elaka saker mot barn/elever utan att andra vuxna gör något åt det. Frågorna var så kallade negativa frågor, det vill säga de beskrev en icke önskvärd kultur. Resultaten av svaren på dessa båda frågor visade att det återstår en hel del arbete innan målet om nolltolerans mot kränkningar är uppnått, då medelvärde visade att 66 procent svarade att det inte kunde ske på den första frågan och 79 procent på den andra frågan.

I enkäten frågades också om eleverna deltog i arbetet med likabehandlingsplanen. Det var den fråga som fick högst andel vet inte-svar (24 procent). Det kan tolkas som att begreppet likabehandlingsplan inte verkar användas frekvent i skolan.

Också inom området likabehandling fanns ett tydligt mönster där höga enkätresultat hörde samman med mer strukturerade svar i verksamhetsredogörelserna. Det var inte alltid samma enheter som hade höga eller låga enkätresultat inom de båda områdena systematiskt kvalitetsarbete och likabehandlingsarbete, men i flera fall var det samma enheter som kom igen.

⁵ Skolverket, *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier* (2009)

Analys och resultat förskolan

I Hatties stora studie *Visible learning* lyfts betydelsen av förskolans arbete fram. Förskolan fyller en viktig kompensatorisk funktion för de barn som kommer från mer missgynnade hemmiljöer. De färdigheter som övas i en väl fungerande förskoleverksamhet kan sedan användas när barnet kommer till skolan där det formella lärandet är mer betonat.⁶

Metod och urval – enkätstudie föräldrar och barn

Enkäter gick ut till alla föräldrar med barn i förskolan och till barn 4-5 år, inskrivna i förskolan. Enkäterna fylldes i hemma och kunde besvaras via nätet eller i pappersform. Svarsfrekvensen var 52 procent när det gäller föräldrar medan barnens svarsfrekvens var 47 procent. I föräldraenkäten fanns svarsalternativen Stämmer helt och hållet, Stämmer ganska bra, Stämmer ganska dåligt, Stämmer inte alls samt Vet inte. I barnenkäten var svaren utformade som ansikten, där ett leende ansikte stod för ett positivt svar, ett ansikte med neutral mun stod för "ibland" och ett ansikte med ledsen mun stod för "nej". Det är samma utformning som tidigare barnenkäter i kommunen haft.

När analysen av resultaten gjorts har enheter med för låg svarsfrekvens (under 45 procent) och enheter där för få har svarat (färre än 10 stycken) räknats bort. För barnenkäten sällades enheter där färre än 5 barn svarat bort. Detta för att få mer tillförlitliga resultat. Jämförelser gjordes mellan de 15 procent enheter som fick lägst respektive högst enkätresultat inom områdena systematiskt kvalitetsarbete och likabehandling.

Enkätfrågorna testades på förskolebarn utanför Uppsala kommun innan de skickades ut.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enkätresultat föräldrar

Generellt svarade en stor majoritet av föräldrarna positivt på frågorna kopplade till systematiskt kvalitetsarbete. 92 procent svarade att förskolan stimulerar barnets lust att lära och för övriga frågor inom området var andelen positiva svar mellan 84 och 88 procent. (Att personalen tar hänsyn till barnets åsikter, att man om förälder vet vad förskolan vill med sin verksamhet, att man får bra information om hur barnet utvecklas i förskolan och att personalen förväntar sig att barnet kan lära sig nya saker.)

Gruppen med höga enkätresultat visade generellt på mycket höga siffror, mellan 96 och 99 procent på de olika frågorna. Differensen mellan höga och låga resultat var ganska lika mellan frågorna. Störst var skillnaden i frågan om man vet vad förskolan vill med sin verksamhet. (69 respektive 99 procent) Ett systematiskt kvalitetsarbete ska präglas av fastlagda rutiner, med bland annat tydlig planering och metoder.

Resultaten för enheter med låga resultat pekade mot att detta är en brist, åtminstone i hur man lyckas kommunicera detta till brukarna. Dessa föräldrar tyckte också i väsentligt lägre grad att de får information om hur barnet utvecklas på förskolan. (70 respektive 98 procent)

⁶ För en sammanfattning av Hattie, se SKL *Synligt lärande*, 2011.

Jämförande analys föräldraenkät – verksamhetsredogörelse

I jämförelsen mellan enkätresultat och bedömning av verksamhetsredogörelsernas svar valdes samma enheter som ovan ut. För de enheter som fick goda enkätresultat gav också förskolechefen mer strukturerade beskrivningar av verksamheten än för de enheter som hade lägst enkätresultat. Den minsta skillnaden hittade man på frågan om hur resultaten av uppföljning används för att utveckla verksamheten. Där var systematiken i beskrivningen i stort sett densamma. Främst märktes skillnader i förskolechefernas beskrivningar av hur verksamheten organiserats för att nå de nationella målen, liksom hur enhetens samlade dokumentation av hur verksamhetens samlade resultat ser ut. På de enheter där föräldraenkäterna gav högst resultat återfanns fler konkreta beskrivningar av hur man arbetar och planerar utifrån läroplanens mål och hur man har system för att dokumentera uppföljningen av verksamhetens samlade resultat. Ett exempel: "Genom ett kvalitetsarbete som utvärderas årligen har vi tagit fram ett arbetssätt i form av ett årshjul för att säkerställa vår måluppfyllelse utifrån Lpfö98. Vi dokumenterar och utvärderar aktiviteter i tydliga mallar som vi utarbetat på förskolan i portfoliopärmar, där barnens utveckling och lärande dokumenteras och genom väggdokumentation av grupp- och temaarbeten. Vi använder även barnintervjuer och enkäter för att dokumentera verksamhetens måluppfyllelse."

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning om förskolans pedagogiska uppdrag diskuteras några områden som ses som utvecklingsområden för flera av de granskade förskolorna. (16 kommunala förskolor.) Resultaten ger ingen nationell bild av förhållandena i förskolan men kan ändå fungera som ett material att jämföra med.

I rapporten påtalas just vikten av att följa upp *enskilda barns* lärande för att kunna utvärdera *verksamheten* och veta vad barnen lärt sig. Ska man kunna utveckla verksamheten mot målen i läroplanen måste man också ha en samlad bild av barnens utveckling och kunskande.⁷ I Skolinspektionens rapport påtalas också att flera av de granskade förskolorna beskriver vad man gör i högre grad än vilket syfte olika aktiviteter har. Detta återfanns i flera av verksamhetsredogörelserna inom uppföljningen av Uppsalas förskolor. Inte minst verkade frågor om hur man säkerställer olika delar av arbetet vara svåra att besvara.

I flera av de verksamhetsredogörelser som lämnats handlade kvalitetsarbetet mer om värdegrund och genomförande av aktiviteter och mindre om lärande. Detta lyfts också fram som ett problem i Skolinspektionens rapport.

Generellt hade förskolan något lägre systematik i beskrivningen av verksamheten än till exempel grundskolan. Det kan vara värt att reflektera över dessa skillnader då kraven på det systematiska kvalitetsarbetet höjts i den nya skollagen och förskolans nya läroplan. Utifrån dessa tydliggjorda krav och ökade professionalisering kan också förskolan förväntas bli bättre på att beskriva verksamheten. Det fanns dock redan nu flera goda exempel på systematiskt kvalitetsarbete: "Under våra personalmöten har vi en stående punkt där vi samtalar och utvärderar vår verksamhet. Detta gör vi för att alltid sträva mot barnens, personalens och föräldrarnas välmående, trygghet och utveckling. Sådant som diskuteras på personalmöten leder till någon typ

⁷ Skolinspektionen, *Förskolans pedagogiska uppdrag*, (Rapport 2011:10), s. 8 och 19-20

av förändring eller åtgärdsplan, till exempel vi observerar och tar beslut vid nästa personalmöte. Ett protokoll skrivs alltid på personalmötena och där står vem som ansvarar för vad.”

Enkätresultat barn

Generellt var lusten att lära hög – 90 procent av alla barn som svarat på enkäten tyckte att det är roligt att lära sig nya saker. 84 procent svarade också ja på att de vuxna på förskolan tror att barnen kan lära sig nya saker. 47 procent tyckte att de kan leka i lugn och ro på förskolan och 40 procent ansåg att de får vara med och bestämma vad man ska göra på förskolan.

Även när det gällde barnenkätens resultat fanns det stora skillnader mellan de grupper som hade högsta och lägsta resultat. Det syntes tydliga skillnader på frågor om man får vara med och bestämma vad man ska göra på förskolan (25 respektive 54 procent) och möjligheten att leka i lugn och ro (38 resp 66 procent). Störst skillnad var det mellan svaren på frågan om vuxna på förskolan berättar vad man är bra på. (36 respektive 72 procent)

Jämförande analys barnenkät – verksamhetsredogörelse

Jämförelsen mellan vad enhetsansvarig och barnen svarade visar en komplex bild där det var liten skillnad mellan höga och låga enkätresultat. På vissa punkter visade svaren i verksamhetsredogörelserna en högre grad av systematik för den grupp där barnenkätens resultat var lägre. Det gällde framför allt ansvarsfördelning och rutiner för uppföljning och utvärdering. Detta pekar mot behovet av att hantera barnsvar med viss försiktighet. Det betyder dock inte att svaren inte säger något om verksamheten. Inte minst är det intressant att se på barnsvaren som helhet, där man kan få en bild av hur den totala förskoleverksamheten i kommunen uppfattas av barnen. Den fråga som fick lägst andel positiva svar som helhet var ”Berättar de vuxna vad du är bra på?” Det kan därför finnas skäl att reflektera över hur förskolan som helhet arbetar med att säga vad barnen är bra på.

Jämförande analys enskilda och kommunala verksamheter

Resultaten för enskilda och kommunala verksamheter är väldigt lika. Man kan notera att föräldrar som har sina barn i enskilda förskolor generellt var mer tydligt positiva i sina svar än föräldrar i den kommunala skolan. Det var en högre andel av de förstnämnda som svarade ”Stämmer helt och hållet” på påståendena medan föräldrar med barn i den kommunala förskolan i högre grad svarade ”Stämmer ganska bra.” Slutresultatet blir dock mycket lika i enkäten. I en jämförelse mellan verksamhetsredogörelserna var skillnaden i det närmaste obefintlig mellan kommunala och enskilda förskolor när det gäller bedömningen av dessa.

Jämförande analys flickor och pojkar

Inom området systematiskt kvalitetsarbete var skillnaden mellan pojkars och flickors svar liten men på de flesta frågorna svarade flickorna mer positivt än pojkar. Den största skillnaden fanns på frågan om de vuxna lyssnar på barnet på förskolan där 77 procent av flickorna svarat ja medan 69 procent av pojkarna svarade ja. Flickorna var också mer positivt inställda till frågan om det är roligt att lära sig nya saker på förskolan. (92 procent i jämförelse med 87 procent.) När det gäller frågan om man får vara med och bestämma vad man ska göra på förskolan svarade dock pojkarna mer positivt än flickorna (41 procent respektive 39 procent)

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Enkätresultat föräldrar

I enkäten till föräldrarna fanns bara en fråga som handlade om trygghet, huruvida man som förälder känner sig trygg när barnet är på förskolan. Många enheter fick ett 100-procentigt positivt svar. Det lägsta resultatet var 85 procent.

Jämförande analys föräldraenkät – verksamhetsredogörelse

Jämför man verksamhetsredogörelserna utifrån enkätresultaten såg man tydliga skillnader mellan grupperna med höga respektive låga enkätresultat. Mönstren var tämligen lika och det handlade främst om att förskolechefen vid förskolor med höga enkätresultat på ett mer strukturerat sätt beskrivit arbetet för likabehandling och arbetet mot kränkande behandling. Generellt uppfyllde förskolan även här kriterierna i bedömningen i lite lägre grad än exempelvis grundskolan. Generellt var ett tydligt utvecklingsområde främjande respektive förebyggande arbete och förskolan var ett av de verksamhetsområden där det såg ut att ha funnits svårigheter att skilja mellan förebyggande och främjande arbete. Det fanns dock flera goda exempel på förebyggande arbete: ”I det förebyggande arbetet genomförs kartläggning och barnintervjuer. Vi diskuterar tidigare situationer av kränkande karaktär eller där det förekommit trakasserier. Vi kommer fram till åtgärder för att behandla situationen som uppstått eller kan uppstå.”

Enkätresultat barn

I barnenkäten hade sex frågor kopplats till området likabehandling. På så sätt kunde man få en tämligen nyanserad bild av barnens uppfattning. Resultaten sträckte sig här mellan 59 procent och 88 procent. Lägst resultat fick frågan om barn kan göra elaka saker mot varandra utan att någon vuxen gör något åt det. Här mättes andelen nej-svar för att få ett jämförbart resultat med de andra frågorna. (Ju högre andel nej-svar, desto bättre) I enkäten fanns också frågan om vuxna kan göra elaka saker mot barn utan att någon annan vuxen reagerar. Det var den fråga som fick högst resultat, där 88 procent svarade nej på den frågan.

Jämför man de enheter som fick lägst respektive högst resultat syns tydliga differenser. Störst var skillnaden i frågan om barn kan vara elaka mot varandra utan att vuxna gör något åt det. (45 respektive 76 procent.) Det fanns också en tydlig skillnad i frågan om vuxna lyssnar på barnen. (60 jämfört med 83 procent)

Jämförande analys barnenkät – verksamhetsredogörelse

I fråga om likabehandlingsarbetet gick det att se en viss skillnad mellan verksamhetsredogörelserna för enheterna med höga enkätresultat och för dem med låga resultat. Ett sådant exempel på skillnader var vilka åtgärder man sätter in om kränkningar sker mellan barn eller om vuxna kränker barn. I verksamheter med goda resultat beskrev förskolecheferna hur man gör åtgärdsplaner, kontaktar vårdnadshavare och dokumenterar händelserna. För dessa enheter gjordes också bedömningen att man i högre grad tar reda på vilka normer som råder i verksamheten. Med ett medvetet förhållningssätt blir fler perspektiv synliga: ”Ett sätt vi använder för att barnen aktivt ska medverka i värdegrundsarbetet är att sätta ord på barnens beteende mot varandra, inte bara prata med barnen om hur och vad man säger till varandra utan också uppmärksamma kroppsspråk.”

Normbegreppet var tydligt kopplat till kön i många förskolor medan en mindre del tog upp andra aspekter av normer, som exempelvis etnisk tillhörighet. I många redogörelser beskrev förskolechefer mer ett allmänt värdegrundsarbete än om man arbetar för att ta reda på vilka normer som råder i verksamheten.

Jämförande analys enskilda och kommunala verksamheter

Resultaten för enskilda och kommunala verksamheter var väldigt lika. Det skiljde i princip ingenting i bedömningen av verksamhetsredogörelser för enskilda respektive kommunala verksamheter. I en jämförelse mellan barnens svar skiljde det också väldigt lite. På några frågor har enskilda enheter fått något högre resultat medan det var tvärtom på några andra frågor. Skillnaden låg mellan en och fyra procentenheter.

Jämförande analys flickor och pojkar

Skillnaden mellan pojkars och flickors svar inom området likabehandling är liten men signifikant. Flickorna har svarat mer positivt på alla frågor än pojkarna. Den bild som ges är sålunda att flickorna exempelvis mår bättre när de är på förskolan och att de i högre grad tycker att vuxna är lika snälla mot alla på förskolan. Med tanke på förskolans uppdrag att ge pojkar och flickor samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen kan resultaten stämma till eftertanke.

Effekter av resursanvändning

I verksamhetsredogörelsen fanns också frågor och tabeller om hur resurser används, i form av riktade insatser. Eftersom andelen som fyllde i tabellerna var lägre än för övriga frågor är det svårt att dra några långtgående slutsatser av resultaten. Av de olika insatser som togs upp som exempel var ökad bemanning och kompetensutveckling de insatser som riktades till störst andel barn.

För förskolan ställdes också frågan om vilket eller vilka syften de olika insatserna hade. De syften som fanns att välja mellan var trygghet, likabehandling, lust att lära, delaktighet och inflytande, tillit till barnets förmåga, språklig förmåga och matematisk förmåga. Ett tydligt mönster var att varje insats bedömdes uppfylla många syften. Språklig och matematisk förmåga var de syften som flest insatser kopplades till, medan delaktighet och inflytande samt tillit till barnets förmåga var det syfte som fick lägst andel hänvisningar. Skillnaden var dock liten då cirka 520 av insatserna angavs fylla syftet att skapa delaktighet och cirka 570 av insatserna hänfördes till språklig förmåga.

Frågorna om resursfördelning får ses som ett första steg i att klargöra vad de resurser som riktas från nämnderna används till och vilken effekt man får av dessa satsade resurser.

Analys och resultat fritidshem

Systematiskt kvalitetsarbete

Enkätresultat fritidshem

56 fritidshem av 75 deltog i enkätundersökningen. Åtta enheter hade dock för låg svarsfrekvens för att inkluderas i analysen och för att återkopplas på enhetsnivå. Bland de fritidshem som deltog var svarsfrekvensen totalt 64 procent.

Det sammantagna resultatet för alla barn på fritidshem visade att de allra flesta barn visste vem rektor är och upplevde att man blir lyssnad på. 96 procent av de barn som svarade uppgav att de får hjälp om de behöver det. När det gäller inflytande tyckte de flesta barn de får vara med och bestämma vad man ska göra. 88 procent ansåg att de kan göra saker i lugn och ro. Färre elever upplevde att aktiviteterna på fritidshemmet gör dem så nyfikna att de vill lära sig mer. Lägst resultat fick frågan om personalen på fritidshemmet berättar vad barnen är bra på.

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser

Även för fritidshemmen gjordes en jämförelse mellan de 15 procent enheter som hade högst enkätresultat och de 15 procent som hade lägst enkätresultat i fråga om hur rektorerna beskrivit sina verksamheter.

Där eleverna gav högst enkätresultat förekom i högre grad konkreta exempel på hur rektor försäkrar sig om att personalen arbetar utifrån nationella mål och hur rektor försäkrar sig om personalens tillit till barnens förmåga att lära sig nya saker. De gav även fler exempel på analys av uppföljning och utvärdering och hur resultaten används för utveckling.

Generellt hade rektorerna svårare att beskriva sitt systematiska kvalitetsarbete gällande fritidshemmet jämfört med grundskoleverksamheten. Detta är en bild som bekräftas av Skolinspektionens granskning av kvalitet i fritidshem. I denna konstateras att rektorer behöver bli mer förtrogna med fritidshemmets uppdrag och med den dagliga verksamheten för att kunna bidra till det pedagogiska utvecklingsarbetet som behövs på många håll.⁸

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Enkätresultat fritidshem

Det sammantagna resultatet för trygghet visade att en stor majoritet av barnen mår bra på sitt fritidshem och att det märks att alla barn är lika mycket värda på fritidshemmet. (95 respektive 92 procent.) Ett något lägre resultat fick frågorna som handlade om huruvida barn kan göra elaka saker mot varandra eller att vuxna kan göra elaka saker utan att andra vuxna reagerar. På den första frågan svarade 79 procent att det inte stämde och på den andra frågan 85 procent. Lägst resultat fick frågan om huruvida barnen får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen där 59 procent svarade att det får vara med. På den frågan var också andelen vet ej-svar väsentligt högre än på de andra, något som kanske kan bero på att begreppet likabehandlingsplan inte används i verksamheten.

⁸ *Kvalitet i fritidshem*, Skolinspektionen (Rapport nr 2010:3), s. 7 och 18-19.

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser

Även inom området likabehandling gjordes en jämförelse av de cirka 15 procent högsta respektive 15 procent lägsta enkätresultaten och rektorernas verksamhetsredogörelser för samma enheter. Inom detta område var skillnaderna mellan de höga och låga enkätresultaten större än inom det systematiska kvalitetsarbetet.

Där barnen gav högst enkätresultat beskrevs ett mer strukturerat och medvetet likabehandlingsarbete. Man beskrev konkret hur man arbetar förebyggande och främjande och ett konkret åtgärdande arbete om kränkningar sker. Man var inte lika tydlig i sin beskrivning av hur man följer upp resultaten av arbetet och hur uppföljningsresultaten används för utveckling. Där barnen gav lägst resultat beskrev rektorerna i låg grad ett förebyggande och främjande arbete. Arbetet med likabehandlingsarbete och mot kränkande behandling följs upp i liten utsträckning liksom användningen av uppföljningsresultaten. Arbetet med att ta reda på vilka normer som råder i verksamheten gav intrycket av att inte vara ett prioriterat område. Liksom i grundskolan beskrev man värdegrundsarbetet som något som sker hela tiden och är ständigt pågående, utan närmare reflektion.

Genom att jämföra barnens resultat och rektorers verksamhetsredogörelser kan man konstatera att de beskrivningar som gjorts i verksamhetsredogörelserna pekar på att styrningen och ledningen av verksamheten ger effekter på barnen. Detta gäller även om man tar med i beräkningen att rektorernas beskrivningar inte i alla delar gör verksamheten rättvisa. Barnen reagerar på avsaknaden av ett medvetet och strukturerat arbete för likabehandling och mot kränkande behandling.

Oavsett enkätresultat hade rektorerna svårare att beskriva arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling gällande fritidshemmet jämfört med grundskoleverksamheten. Även här går det att dra en parallell till Skolinspektionens kvalitetsgranskning av kvalitet i fritidshem. När det gäller likabehandling och arbete mot kränkande behandling konstateras det i rapporten att det på flera håll saknas ett strukturerat och genomtänkt arbete kring hur man arbetar förebyggande mot kränkningar och att huvuddelen av fritidshemmen saknar årliga planer mot kränkande behandling som är inriktade mot fritidshemmens specifika förhållanden och förutsättningar.⁹

Jämförande analys av pojkars och flickors enkätresultat

I en jämförelse av pojkars och flickors enkätresultat i vid fritidshem var skillnaden överlag liten. Även när det gäller området likabehandling var skillnaden mellan könen dock större för de enheter där barnen gav lägst enkätresultat än där barnen gav höga enkätresultat.

Det gick att utläsa skillnader mellan pojkars och flickors svar på hur personalen bekräftar barnen vid fritidshem genom att berätta vad barnen är bra på och också när det gäller förväntan om att barnen kan lära sig nya saker. Enkätresultaten gav dock inget tydligt mönster av att något av könen är förfördelade utan det varierar mellan enheterna om det är flickor eller pojkar som blir mest bekräftade.

⁹ *Kvalitet i fritidshem*, Skolinspektionen (Rapport nr 2010:3), s. 8 och 29.

Totalt upplevde flickor i något högre grad att aktiviteterna på fritidshemmet gör dem så nyfikna att de vill lära sig mer.

Analys och resultat grundskolan

Systematiskt kvalitetsarbete

Enkätresultat årskurs 5 och årskurs 8

Det sammantagna enkätresultatet för eleverna i årskurs 5 i Uppsalas grundskolor visade att de allra flesta vet vem rektor är, att man som elev blir lyssnad på, att man vet vad som krävs för att nå målen och att man får veta hur det går i skolan. 95 procent av de elever som svarat uppgav att de får hjälp av läraren när de behöver det. När det gäller inflytande tyckte de flesta elever att lärarna tar hänsyn till deras åsikter och att de blir lyssnade på. 85 procent ansåg att de kan arbeta i lugn och ro i skolan. Lägre resultat fick frågorna om de får vara med och bestämma hur de ska arbeta med olika skoluppgifter. Lägst enkätresultat fick lusten att lära, det vill säga frågan om skolarbetet gör mig så nyfiken så att jag får lust att lära mig mer.

I årskurs 8 sjönk enkätresultaten på alla frågor. Färre elever upplevde att de får vara med och bestämma hur de ska arbeta med olika skoluppgifter och att de kan arbeta i lugn och ro i skolan. Mindre än hälften av uppsalaeleverna i årskurs 8 upplevde att skolarbetet gör dem så nyfikna så att de får lust att lära sig mer. Mer positivt resultat fick frågan om de anser att de får veta hur det går för dem i skolarbetet, att lärarna förväntar sig att de ska nå målen, att de får veta vad som krävs för att nå målen i de olika ämnena och framförallt att lärarna hjälper dem i skolarbetet när de behöver det.

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser

Det var stora skillnader i resultatet av elevernas enkätsvar i både årskurs 5 och 8. En jämförelse gjordes mellan verksamhetsredogörelserna för de 15 procent skolor som hade de högsta enkätresultaten och de som hade de 15 procent lägsta elevenkätresultaten i både årskurs 5 och 8. Skillnaderna mellan verksamhetsredogörelserna uppvisade liknande mönster för årskurs 5 och 8.

I de enheter i årskurs 5 där elevernas enkätsvar var högst, förekom i högre grad i rektorernas verksamhetsredogörelser konkreta exempel på hur rektor organiserar verksamheten för att eleverna ska nå de nationella målen. Fler exempel fanns också på analys av uppföljning och utvärdering samt hur dessa resultat används för utveckling. Likaså beskrev dessa rektorer i högre grad en samlad dokumentation av uppföljning av verksamhetens samlade resultat. Där fanns också fler konkreta exempel på hur resultaten används för utveckling än i enheter där elevernas enkätresultat är låga. För årskurs 8 återfanns de största skillnaderna mellan de båda gruppernas verksamhetsredogörelser i frågor om hur resultaten av uppföljning och utvärdering analyseras och hur de samlade resultaten dokumenteras. Rektorerna för enheter med lägre enkätresultat beskrev dock tydligare arbetet med att säkerställa att personalen arbetar utifrån de nationella målen.

Detta är inte unikt för Uppsala. I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av hur rektor leder arbetet mot ökad måluppfyllelse beskrivs att rektor alltför sällan har en samlad bild av hur kunskapsresultaten ser ut i den egna skolan och rektorer saknar modeller för att följa upp lärarnas

arbete på klassrumsnivå.¹⁰ Skolorna saknar enligt granskningen ett systematiskt kvalitetsarbete i den meningen att det inte görs analyser på flera nivåer i skolans verksamhet. Resultat följs oftast upp på individuell nivå. På många skolor utvärderar lärare undervisningen tillsammans med sina elever men rektor frågar inte efter dessa utvärderingar enligt Skolinspektionen. Rektorer anpassar sitt ledarskap till de förväntningar och krav som lärarna och andra intressenter i skolan kommunicerar, eller som rektor utgår ifrån finns.¹¹

Flera av rektorerna i Uppsalas grundskolor hänvisade i sina verksamhetsredogörelser till sin skolas kvalitetsredovisning för att beskriva skolans samlade resultat. I kvalitetsredovisningarna beskrevs att uppföljningar sker inom olika delar av verksamheten av lärare eller arbetsenhetsledare vid återkommande möten. Däremot beskrevs inga analyser av uppföljningarna, varken som delar eller som ett samlat resultat och därför saknas ofta en samlad bedömning.

Det fanns också i rektorernas verksamhetsredogörelser goda exempel på konkreta beskrivningar av ett analyserande och problematiserande synsätt på verksamheten.

En rektor uppgav att denne intervjuar slumpvist utvalda elever och ställer frågan: ”Hur märker du att din lärare tror att du ska lyckas?” I skolans lönekriterier ingår också att läraren ska kunna visa att elevernas arbetsuppgifter är relaterade till de nationella målen. En annan rektor beskrev att man tagit fram en särskild arbetsplan för måluppfyllelse och att rektor pratar individuellt med elever i åk 8 och 9 angående deras mål och betyg. En rektor gör, förutom vid terminssluten, även avstämningar av elevernas resultat i samtliga ämnen i vecka 44 och vecka 8. Resultaten sammanställs i arbetsenheterna och leder ibland till förändringar i undervisningen. I en skola träffar rektor elever i stadietvis fokusgrupper och ställer frågor om klassrumsarbetet och detta återkopplas i olika sammanhang.

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Enkätresultat årskurs 5 och årskurs 8

Det sammantagna enkätresultatet för trygghet i årskurs 5 i Uppsalas grundskolor visade att en stor majoritet av eleverna är trygga i skolan och att de anser att alla elever är lika mycket värda i skolan. Lägre resultat fick frågorna som handlade om huruvida eleverna får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen, om de upplever att de vuxna gör något åt situationen om elever gör elaka saker mot varandra eller om lärare gör elaka saker mot elever.

Även för detta område var resultaten generellt lägre i årskurs 8 än i årskurs 5. Mindre än hälften av eleverna svarade att de får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen. 50 procent av eleverna svarade nekande på att elever kan göra elaka saker mot varandra utan att vuxna gör något åt det och 63 procent svarade nekande på att vuxna kan göra elaka saker mot elever utan att andra vuxna gör något åt det. För årskurs 5 var motsvarande resultat 68 respektive 77 procent. 70 procent av eleverna i årskurs 8 svarade ja på påståendet om det märks att alla elever är lika mycket värda på skolan. Trots de relativt låga enkätsvaren på de mer konkreta påståendena om likabehandling och kränkande behandling svarade 91 procent av eleverna i årskurs 8 i Uppsala att de är trygga i skolan.

¹⁰ Skolinspektionen; *Rektors ledarskap – en granskning av hur rektor leder skolans arbete mot ökad måluppfyllelse*. Rapport 2010:15, s. 30.

¹¹ Skolinspektionen; *Rektors ledarskap – en granskning av hur rektor leder skolans arbete mot ökad måluppfyllelse*. Rapport 2010:15, s. 29, 38, och 42.

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser

Även inom området likabehandling och arbete mot kränkande behandling var det stora skillnader i resultatet av elevernas enkätsvar i både årskurs 5 och 8. En jämförelse av skolor med höga respektive låga enkätresultat i årskurs 5 och deras rektorers verksamhetsredogörelser, när det gäller området, gav en bild av skillnaden mellan skolans intentioner och elevernas upplevelse. En liknande jämförelse var inte möjlig att göra i årskurs 8 eftersom några av rektorernas verksamhetsredogörelser saknades i dessa grupper.

Där eleverna gav högst resultat i årskurs 5 beskrev rektorerna i sina verksamhetsredogörelser ett strukturerat och medvetet likabehandlingsarbete. De arbetar förebyggande och främjande i stor utsträckning, följer upp resultaten av arbetet, beskriver hur uppföljningsresultaten används och beskriver ett konkret åtgärdande arbete om kränkningar sker.

Där eleverna i årskurs 5 gav lägst enkätresultat beskrev rektorerna i låg grad ett förebyggande och främjande arbete. Arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling följs upp i liten utsträckning, liksom användningen av uppföljningsresultaten. Arbetet med att upptäcka kränkningar och trakasserier var vagt beskrivet i verksamhetsredogörelserna. Rektorerna i de skolor som hade lägst elevenkätresultat beskrev värdegrundsarbetet som något som sker hela tiden och är ständigt pågående utan egentliga beskrivningar av vad det är.

I jämförelsen av uppsalaelevernas resultat och uppsalarektorernas verksamhetsredogörelser kan konstateras, att även om en rektors verksamhetsredogörelse var bristfällig och kanske inte gjorde verksamheten rättvisa, så gav styrningen och ledningen av skolan ändå effekter på eleverna. Eleverna reagerade på avsaknaden av ett medvetet och strukturerat arbete för likabehandling och mot kränkande behandling.

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling beskrivs att det i många skolor, nationellt sett, saknas reflektion över förhållningssätt och normer. Personalen reflekterar i allmänhet inte över sitt eget förhållningssätt eller sina egna normer, varken sinsemellan eller tillsammans med eleverna. För att i grunden kunna motverka att trakasserier och kränkande behandling uppstår, är det viktigt att vara medveten om vilka normer och förhållningssätt som förmedlas i skolan eftersom de anses vara de normala.¹²

Kvalitetsgranskningen visar att ett aktivt förhållningssätt kräver att skolorna ger tydliga budskap om vad som händer då kränkande behandling och trakasserier uppstår. Elever måste kunna känna förtroende för att de vuxna förmår att hantera utanförskap och utsatthet och skolans rutiner måste vara väl kända och följas av samtliga vuxna. Det är av stor vikt att kamratstödjare inte får ersätta vuxna. Enligt kvalitetsgranskningen är det som är gemensamt för de skolor som har ett tillfredsställande arbete för att åtgärda trakasserier och kränkande behandling, att de har väl kända rutiner för hur arbetet ska bedrivas, att de följs av samtlig personal och att de genomför utredningar och uppföljningar.¹³

I verksamhetsredogörelserna beskrev rektorerna i Uppsala att de har rutiner för när och hur man sätter in åtgärder. Det fanns också konkreta beskrivningar av hur de kartlägger och åtgärdar skolgårdar. Färre beskrivningar fanns av de delar av likabehandlingsarbetet som inte är lika

¹² Skolinspektionen, *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*, (Rapport 2010:1), s. 26-28.

¹³ Skolinspektionen, *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*, (Rapport 2010:1), s. 15-16.

konkret. Det verkade ha varit en svårighet för rektorerna att skilja på förebyggande och främjande arbete och få beskriva hur de tar reda på vilka normer som råder i verksamheten.

Många rektorer beskrev att de har en stark tilltro till personalen. Att rektor pratar med personalen anses leda till förbättringar. Det fanns också en tilltro till att given information till eleverna leder till de förändringar man önskar. Uttryck som t.ex. "Vi arbetar ständigt med värdegrunden, varje dag" förutsätts vara något klart definierat och något som säkerställer likabehandlingsarbetet. Bland verksamhetsredogörelserna fanns goda exempel på en målmedvetenhet och en tydlig viljeinriktning när likabehandlingsarbetet beskrivs. En rektor beskrev att "Det främjande arbetet syftar till att förstärka respekten för allas lika värde och omfattar alla diskrimineringsgrunderna." En annan rektor uttalade att "Eleverna kan vara ögon och öron, men de har självklart inte som uppgift att ansvara för att inga kränkningar sker, utan uppmärksamma de vuxna på det". En rektor beskrev att "På skolan genomförs konsekvensanalyser vid t.ex. organisationsförändringar eller då nytt material ska köpas in" och "På våra arbetsplatsträffar är likabehandlingsarbetet en stående punkt."

Jämförande analys av pojkars och flickors enkätresultat i årskurs 5 och 8

I en jämförelse av pojkars och flickors enkätresultat i årskurs 5 fanns inga stora skillnader på en övergripande nivå. Flickorna hade dock något lägre resultat på frågorna om det märks att alla är lika mycket värda och om de får vara med och bestämma hur de ska arbeta med olika skoluppgifter. Flickorna upplevde i något lägre grad än pojkarna att lärarna förväntar sig att de ska nå målen. Pojkarna å sin sida upplevde mindre lust att lära än flickorna. Det fanns således könsskillnader och därigenom områden som man kan arbeta vidare med.

Det rādde ingen skillnad mellan könen vid frågorna om eleverna känner sig trygga i skolan och om lärarna lyssnar på dem.

I årskurs 8 upplevde flickorna i något högre grad än pojkarna att lärarna hjälper dem med skolarbetet och att de får vara med och bestämma hur de ska arbeta med olika skoluppgifter. Det var något färre flickor än pojkar som upplevde att alla är lika mycket värda på skolan, att lärarna förväntar sig att de ska nå målen och att de kan arbeta i lugn och ro. Det var, till skillnad mot årskurs 5, något färre flickor än pojkar som upplever lust att lära.

I en litteraturoversikt av nationell forskning som behandlar relationer mellan psykisk hälsa och skola, med ett särskilt fokus på frågor om pojkars och flickors erfarenheter i skolans miljö, framhålls att kunskap om skolans inverkan på flickors och pojkars psykosociala hälsa ger förutsättningar för en bra skola för alla barn, vilket är en viktig jämställdhetsfråga.¹⁴ I översikten föreslås ett antal åtgärder för att öka jämställdheten i skolan och insatser som skulle riktas mot att öka välbefinnande för både flickor och pojkar. Några av åtgärderna är att ge stöd till pojkar och satsa särskilt på dem i förskolan och i början av skolan och att ge stöd till flickor framför allt från början av tonårstiden.

¹⁴ *Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: en kunskapsöversikt*, SOU 2010:79

Jämförelse av enkätresultat och skolors organisation

Skolor organiserade som F-9-skolor hade lägre enkätresultat än F- 5 (F – 6)- skolor på alla frågor ställda till årskurs 5 och betydligt lägre resultat när det gäller frågorna om att vara med och bestämma om hur man ska arbeta med olika skoluppgifter (66 resp. 95 procent) och lusten att lära (67 resp. 95 procent). Att lusten att lära var så mycket lägre i F-9 skolor föranleder vidare analyser.

Effekter av resursanvändning

I verksamhetsredogörelsen fanns också frågor och tabeller om hur resurser används, i form av riktade insatser. Frågorna om resursfördelning får ses som ett första steg i att klargöra vad de resurser som riktas från nämnderna används till och vilken effekt man får av dessa satsade resurser.

De resurser som riktats har till största delen använts till mindre grupper enligt rektorernas verksamhetsredogörelser. Inga tydliga beskrivningar gavs av hur placeringen i mindre grupp ska möta en enskild elevs behov eller flera elevers olika behov. När rektorer beskrev hur resurserna används för att möta elevernas behov var det ofta i form av att skolans ledning informeras om elevers utveckling via klasskonferenser, där åtgärder beslutas.

De vanligaste uppföljningarna som görs är de nationella proven. Analyser och slutsatser görs muntligt vid möten. Få av Uppsalas rektorer svarade på frågan om hur de förändrar insatserna vid behov. En vanlig beskrivning i verksamhetsredogörelserna vid frågan om hur insatserna förändras var att de "omprövas kontinuerligt", att "Rektor för en ständig och levande dialog med personalen" eller att "Vi träffas regelbundet och diskuterar pedagogiska frågor som rör verksamheten".

I en kommunrevision som genomfördes 2009 i Uppsala gjordes bedömningen att många rektorer inte lever upp till sitt utvecklingsansvar. Den enskilda skolan har stor frihet när det gäller organisation och fördelning av resurser och arbetslagen tycks inte tillvarata det i den utsträckning det är möjligt. I revisionen konstateras att organisation och tjänstefördelning styr och inte elevens behov. De granskade skolorna ansågs då vara traditionellt organiserade och resursutlägget statistiskt. **FOTNOT**

Det märktes i rektorernas verksamhetsredogörelser att en förändring är på gång. En rektor beskrev i sin verksamhetsredogörelse att resurserna omfördelas både utifrån utvärderingar av åtgärdsprogrammen som genomförts på individ, klass och skolnivå och även utifrån utvärdering av specialpedagogiska insatser och riktade insatser till elever. En annan rektor beskrev att de flera gånger varje läsår utvärderar och omfördelar skolans resurser utifrån de enskilda elevernas och gruppernas behov. En tredje rektors ambition, enligt verksamhetsredogörelsen, var att stödja och utmana personalen i ett ständigt förbättringsarbete där frågor om lärmiljöer, innehåll och metod får stå i centrum. Ytterligare en rektor beskrev medarbetarsamtalen som en viktig arena för att försäkra sig om personalens tillit till elevernas förmåga att nå målen. I dessa belyses personalens pedagogiska grundsyn och förståelse av uppdraget. Genom klassrumsbesöken får rektorn sedan en bild av hur detta manifesteras i det dagliga arbetet. Rektor beskrev att "Jag är väl medveten om min roll som förebild i detta sammanhang och vinnlägger mig alltid om att 'förkroppsliga' ett sådant syn- och förhållningssätt, något som är centralt inte minst i elevvårdsarbetet."

Analys och resultat fritidsklubbar och fritidsgårdar

Verksamhetsredogörelserna skickades ut till fritidsverksamheten. Enkätfrågorna gick enbart till fritidsklubbarnas brukare. Redovisningen nedan sammanfattar därför resultaten för enbart fritidsklubbarna.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enkätresultat fritidsklubb

Samtliga fritidsklubbar deltog i enkätundersökningen men en enhet levererade sina svar så pass långt efter deadline att deras resultat inte kom med i körningen inför analysarbetet. Svarsfrekvensen var 73 procent och får anses som hög.

Det sammantagna resultatet för alla barn vid fritidsklubbar visade att de allra flesta barn upplevde att man blir lyssnad på (92 procent) och att man kan göra saker i lugn och ro (84 procent). 93 procent av barnen som svarade får hjälp om de behöver det. När det gäller inflytande tyckte de flesta barnen, 85 procent, att de får vara med och bestämma vad man ska göra på fritidsklubben.

Färre barn, 64 procent, upplevde att aktiviteterna på fritidsklubben gör dem så nyfikna att de vill lära sig mer och att personalen berättar vad de är bra på (66 procent). Lägst resultat, 64 procent, fick frågan om de vuxna förväntar sig att barnen kan lära sig nya saker.

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser

Vid analys av verksamhetsredogörelserna utifrån enkätresultat var verksamhetsredogörelserna ganska lika inom området systematiskt kvalitetsarbete, oavsett om man hade höga eller låga enkätresultat. Detta gav en bild av att föreståndarnas och barnens upplevelse av verksamheten var ganska lika när det gäller systematiskt kvalitetsarbete.

I verksamhetsredogörelserna gav föreståndarna över lag en mer positiv bild av personalens tillit till barnens förmåga att lära sig nya saker jämfört med den bild barnen hade enligt enkäterna. Där barnen gav högst enkätresultat förekom i något högre grad konkreta exempel på hur man som föreståndare organiserar arbetet för att nå målen och föreståndarna beskrev på ett utförligare sätt hur man analyserar resultaten av uppföljning och utvärdering.

Generellt framstod ett mönster av att man var bra på att redogöra för hur man dokumenterar uppföljning och utvärdering av verksamhetens samlade resultat. Verksamheterna var betydligt svagare i beskrivningen av hur man analyserar resultaten av uppföljning och utvärdering. Detta är ett mönster som visat sig i tidigare kvalitetsredovisningar. Verksamheten vet hur det går för dem men man behöver arbeta vidare kring hur man använder resultaten för fortsatt utveckling.

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Enkätresultat fritidsklubb

Det sammantagna resultatet för arbetet för likabehandling och mot kränkande behandling vid fritidsklubbarna visade att en stor majoritet av barnen upplevde att det märks att alla är lika

mycket värda på fritidsklubben. 95 procent av barnen som svarade på enkäten uppgav att de mår bra när de är på fritidsklubben.

Lägre resultat fick frågorna som handlade om de upplever att de vuxna gör något åt situationen om elever gör elaka saker mot varandra eller om vuxna på fritidsklubben gör elaka saker. Vid tolkningen av resultaten fördes en diskussion om dessa frågor var svårare för barnen att svara på då de var så kallade negativa frågor, det vill säga de beskrev en negativ situation. Frågan om situationer där vuxna gör elaka saker fick ett mer positivt utfall än frågan om barn kan göra elaka saker mot barn utan att de vuxna gör någonting åt det.

Jämförande analys enkätresultat – verksamhetsredogörelser

Vid analys av verksamhetsredogörelserna utifrån enkätresultat var variationen större inom området likabehandling jämfört med området systematiskt kvalitetsarbete. Enheter med höga enkätresultat hade beskrivit sitt arbete mer systematiskt och strukturerat på vissa frågor medan enheter med låga enkätresultat gav mer systematiska beskrivningar på andra frågor.

Där barnen gav mer positiva svar beskrev föreståndarna i hög grad hur man tar reda på vilka normer som råder i verksamheten men i lägre grad hur man arbetar med effekterna av dessa. Jämför man dessa frågor med där barnens svar gav lägre enkätresultat var förhållandet tvärt om. I verksamhetsredogörelserna för enheter med låga enkätresultat beskrev föreståndarna tydligt hur man arbetar med effekterna av normerna som råder i verksamheten men mindre tydligt hur man tar reda på normerna.

Hur föreståndarna beskrev arbetet kring kartläggning, förbättring och förebyggande ger en bild av diskrepansen mellan verksamhetens intentioner och barnens upplevelse. Där barnens svar gav ett lägre enkätresultat beskrev man i verksamhetsredogörelsen på ett tydligt sätt hur man arbetar i dessa frågor.

De enheter som på ett tydligt sätt beskrev hur man arbetar främjande kring likabehandling och mot kränkande behandling hade högre enkätresultat än de som inte varit lika tydliga i sina beskrivningar.

Generellt framstod ett mönster av att man var bättre på att kartlägga och ta reda på hur det ser ut i verksamheten men sämre på uppföljning av resultat och att använda resultaten. Verksamheten som helhet var som otydligast och minst konkret när man beskrev hur man arbetar med att upptäcka kränkningar och trakasserier.

Jämförande analys av pojkars och flickors enkätresultat

Generellt var skillnaden liten mellan flickors och pojkars enkätresultat. Bland de två enheter som hade störst skillnad mellan flickor och pojkar var pojkarna mer positiva på den ena enheten och flickorna på den andra.

Det fanns inget tydligt genusmönster i barnens upplevelse av bekräftelse från fritidsledarna. Enkätresultaten visade istället att det varierade mellan olika enheter om det var flickor eller pojkar som blev mest bekräftade.

Den fråga som visade på störst skillnad mellan könen var om man upplevde att aktiviteterna på fritidsklubben gör barnen nyfikna på att lära sig mer. Flickorna var där mer positiva än pojkarna.

Analys och resultat gymnasieskolan

Låg svarsfrekvens

Den totala svarsfrekvensen på elevenkäterna som gick ut till årskurs tre i gymnasieskolan våren 2011 var låg (cirka 31 procent), varför några långtgående slutsatser inte kunde dras av resultaten. Av 2 695 elever i åk 3 våren 2011 svarade 836 på enkäten. Detta innebär att endast sex skolor kunde medtas i undersökningen nedan, när hänsyn tagits till antal svarande och svarsfrekvens. De enkätresultat som diskuteras berör sålunda en liten del av antalet gymnasieskolor i kommunen. För att ändå få ett material att arbeta med har jämförelser med grundskolans resultat gjorts i denna rapport.

Verksamhetsredogörelserna hade en väsentligt högre svarsfrekvens med 77 procent svarande, varför vissa jämförelser gick att göra mellan olika kategorier inom detta område.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enkätresultat

Jämförelserna i enkätresultat gjordes mellan årskurs 8 och gymnasieskolans årskurs 3. I jämförelse med årskurs 5 var resultaten för årskurs 8 väsentligt lägre på alla frågor, men i gengäld är eleverna i årskurs 8 åldersmässigt närmare gymnasieeleverna. Eleverna i gymnasiet svarade något mer positivt än eleverna i årskurs 8 på frågor om bland annat huruvida man får vara med och bestämma om skolarbetet (63 procent jämfört med 55 procent) och om man kan arbeta i lugn och ro. (72 procent jämfört med 66 procent) Gymnasieelevernas lust att lära var också högre då 57 procent svarade positivt på den frågan i jämförelse med 45 procent i årskurs 8. Gymnasieeleverna tyckte också i högre grad att lärarna tar hänsyn till deras åsikter och lyssnar på dem.

För frågorna om man får hjälp när man behöver det och om lärarna förväntar sig att eleverna ska nå målen var resultatet något högre för årskurs 8, men för båda grupperna låg värdena strax över 80 procent och det skiljer bara två procentenheter mellan svaren.

Jämförande analys mellan verksamhetsredogörelser

En jämförelse mellan kommunala och fristående gymnasieskolor visade att rektorer för de kommunala gymnasieskolorna i väsentligt högre grad systematiskt beskrev hur man försäkrar sig om att personalen har tillit till elevernas förmåga att nå målen och hur resultaten av uppföljning och utvärdering används för fortsatt utveckling. De fristående skolornas rektorer beskrev däremot mer systematiskt sitt eget arbete som rektor för att eleverna ska nå de nationella målen.

Tillit till elevernas förmåga är en känd framgångsfaktor i arbetet med att få eleverna att nå målen. En rektor beskriver arbetet på följande sätt: "Vi understryker vikten av att kommunicera höga förväntningar på eleverna. Det hänger samman med vår tillit till elevernas förmåga att nå nationella mål. Det är svårt att försäkra sig om någon annans känsla, som tillit faktiskt är. Däremot försäkrar jag mig om att vi sänder ut signaler om höga förväntningar, tydligt stöd och coachning och en helhetssyn på kunskap. Det görs genom gemensamma samtal, vårt värdegrundsarbete och de pedagogiska forum som finns".

En jämförelse mellan grundskolor och gymnasieskolor pekade på att grundskolornas rektorer generellt lyckades beskriva sin verksamhet mer systematiskt. Störst var differensen i frågan om rektors eget arbete för att eleverna ska nå de nationella målen. Kanske kan det för gymnasieskolornas del vara en delegering till programrektorer som synliggörs. Det fanns dock flera goda exempel på hur rektor arbetar för måluppfyllelsen och här är ett av dessa: ”Jag organiserar arbetet, ser till att vi ’springer på rätt bollar’ och fördelar vår tid efter vad som kan ge bästa resultat. Tid med eleverna är centralt. Jag ser till att varje lärare har en tydlig plan/intention i sina kurser, där det finns ett tänk i hur de ska arbeta för att stödja eleverna mot måluppfyllelse.”

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Enkätresultat

Enkätfrågorna visade liksom för grundskolan att frågorna om trygghet och likabehandling gav en komplex bild. I en jämförelse med årskurs 8 hade gymnasieskolans enkät generellt högre resultat. 96 procent svarade att de är trygga medan enbart 47 procent svarade att de får delta i arbetet med likabehandlingsplanen. Väsentligt högre var resultaten för frågan om det märks att alla är lika mycket värda där 84 procent av gymnasieeleverna svarade positivt. För gymnasieskolan ställdes också frågor om det förekommer kränkande behandling i skolan och om det märks att flickor och pojkar är lika mycket värda. På den första svarade 16 procent jakande medan 61 procent svarade att det märks att pojkar och flickor är lika mycket värda. Det blir intressant att följa över tid hur dessa siffror utvecklas. Att 16 procent svarade att det förekommer kränkande behandling visar att en hel del arbete återstår innan målet om nolltolerans mot kränkande behandling uppnås.

I enkäten ställdes också frågor om elever kunde göra elaka saker mot varandra utan att lärare eller annan personal gjorde något åt det och om lärare kunde göra elaka saker mot elever utan att andra lärare eller personal gör något åt det. 65 respektive 82 procent av eleverna i gymnasieskolan uppgav att detta inte kan ske. Jämförelsen med årskurs 8 visade att resultaten för gymnasieskolan var väsentligt bättre då 50 respektive 63 procent av eleverna i årskurs 8 svarade att det inte kunde ske.

Jämförelse mellan verksamhetsredogörelser

En jämförelse mellan kommunala och fristående gymnasieskolor visade på några skillnader i beskrivningar av området. Rektorerna för de kommunala skolorna inom detta område beskrev sitt arbete väsentligt mer systematiskt när det gällde hur man tar reda på vilka normer som råder i verksamheten, men tydliga skillnader fanns också i fråga om hur man arbetar med effekterna av dessa normer, arbetet med att kartlägga situationer och platser som kan innebära risker för kränkande behandling och åtgärder för att förbättra dessa situationer och platser. Däremot var de fristående skolornas rektorer något tydligare i beskrivningen av sitt förebyggande arbete.

En rektor beskrev arbetet med att ta reda på normer på följande sätt: ”[Arbets]Lagen har diskuterat frågan tillsammans och satt samman konkreta ’fall’ som samlats av likabehandlingsgruppen. Eleverna har arbetat med motsvarande uppdrag. Vi har konstaterat att normen som gäller för elever på skolan är en stark betonad traditionell manlighet (macho) och att skolans etniskt homogena elevunderlag också ger kraft åt främlingsrädsla/fientlighet på skolan - eller en norm av svensk etnicitet om man så formulerar det. Tjejerna har däremot en större

tillåtelse att var 'kvinnliga' på friare sätt på skolan - man beskriver att skolan inte är så snobbig och att man kan vara sig själv här."

En jämförelse mellan grundskolor och gymnasieskolor visade att grundskolornas rektorer även inom detta område beskrev sitt arbete mer systematiskt. Här syntes tämligen tydliga skillnader inom alla frågor utom när det gällde arbetet för att ta reda på vilka normer som råder i verksamheten.

Det går att tolka skillnaderna mellan grundskola och gymnasieskola på flera sätt och det vore intressant med en gemensam diskussion om orsakerna till dessa skillnader. Har kommunens grundskolerektorer helt enkelt en större vana att beskriva sitt arbete eller finns det skillnader i verksamhetens strukturer som gör det svårare att systematiskt beskriva gymnasieskolan? En fråga som ställdes i samband med läsningen av verksamhetsredogörelserna var hur mycket arbete gymnasierectorerna lade ned på sina beskrivningar generellt. I vissa fall förekom exempelvis svepande hänvisningar till att man arbetar utifrån lagstiftningen eller upprepade hänvisningar till svar på tidigare frågor. Eftersom det uppföljningssystem som nu användes för första gången kommer att fortsätta kan man räkna med att en större vana att svara på frågorna kommer med tiden.

Effekter av resursanvändning

I verksamhetsredogörelsen fanns som tidigare nämnts frågor och tabeller om hur resurser används, i form av riktade insatser. En central fråga för gymnasieskolan är dock arbetet för att minska avhoppet i skolan, ett arbete som enligt målen för EU 2020 också utgör ett av de fem prioriterade målen. Majoriteterna av insatserna som beskrevs i redogörelserna handlade om individuella samtal med eleverna, där SYV och/eller mentorer är inblandade. En annan vanlig insats var att ta tidig kontakt med vårdnadshavare vid frånvaro. Här nämndes också stödundervisning som en av insatserna. På frågan om vilka effekter insatserna får var svaren tämligen svävande och många skrev att det var svårt att bedöma vilken effekt insatserna får. Flera hävdade dock att effekterna varit goda och att avhoppet blivit färre, men inte i något fall lämnades statistik på de effekter man talade om.

Bilden som gavs stämmer väl överens med resultaten av den kvalitetsgranskning Skolinspektionen gjort av avhopp i gymnasieskolan. I denna diskuteras orsaker till den stora mängden avbrott. Granskningen visar att i stort sett samtliga av de granskade skolorna saknar ett målinriktat arbete för att få alla elever att fullfölja sin utbildning. I stor utsträckning saknas en övergripande strategi för detta syfte. De åtgärder som förekommer är sällan samordnade och ofta mer reaktiva än proaktiva.¹⁵ I granskningen beskrivs också hur många skolor lyfter fram frånvaron som den viktigaste faktorn för elever som inte lyckas i studierna. Däremot gör skolorna sällan djupare analyser av vad frånvaron beror på. Granskningen lyfter också fram behovet av ett starkt pedagogiskt ledarskap. Det är i det sammanhanget intressant att se verksamhetsredogörelserna där ett tydligt utvecklingsområde var rektors eget arbete för att tillse att eleverna når målen.

När det gäller effekter av resursanvändning i övrigt hänvisas till den inledande övergripande resultatdiskussionen. Frågorna om resursfördelning får ses som ett första steg i att klargöra vad

¹⁵ Skolinspektionen, *Varannan i mål. Om gymnasieskolors (o)förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning*, (Rapport nr 2009:1) 2009

de resurser som riktas från nämnderna används till och vilken effekt man får av dessa satsade resurser.

Analys och resultat grundsärskola och gymnasiesärskola

Grundsärskola

Låga svarsfrekvenser

För grundsärskolan svarade 77 procent av skolornas rektorer på frågorna i verksamhetsredogörelsen. Svarsfrekvensen för grundsärskolans elevenkät var däremot låg, 32 procent. Det förde med sig att det inte gick att göra jämförelser mellan grupper med höga och låga enkätresultat. Här presenteras istället jämförelser mellan grundsärskola och grundskola. Några mönster och tendenser gick dock att skönja gällande verksamhetsredogörelserna.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enkät svar

I grundsärskolan svarade de flesta eleverna att undervisningen gör dem så nyfikna att de får lust att lära sig mer, att de får stöd och hjälp av läraren när de behöver det och att de får veta hur det går för dem i skolarbetet. Färre ansåg att lärarna förväntar sig att de ska nå målen och lägst resultat fick frågan om eleverna vet vad som krävs för att nå målen.

Enkätresultaten för grundsärskola har jämförts med resultaten för både årskurs 5 och 8. I relation till svaren i årskurs 5 ligger samtliga av grundsärskolans resultat lägre. Störst skillnad är det i resultatet på frågorna om huruvida man vet vad som krävs för att nå målen och huruvida lärarna förväntar sig att eleven ska nå målen i alla ämnen.

I jämförelse med enkätresultaten för årskurs 8 var i de flesta fall grundsärskolans elever mer positiva. Detta gällde dock inte för de två frågorna om kännedom om målen och lärarnas förväntningar ovan, där differensen var störst gentemot svaren för årskurs 5. Inte heller tyckte grundsärskolans elever att man kan arbeta i lugn och ro i skolan i samma utsträckning som i årskurs 8.

Jämförande analyser mellan verksamhetsredogörelser

En jämförelse mellan grundskolans och grundsärskolans verksamhetsredogörelser visade att grundskolans redogörelser i högre grad var systematiska. I det här fallet var det intressant att konstatera att flera av dessa rektorer också har ansvar för grundsärskolor. Tydligast blir skillnaden i frågor om hur rektor arbetar för att försäkra sig om att personalen arbetar utifrån de nationella målen, att personalen har tillit till elevernas förmåga och frågan om hur uppföljning och utvärdering analyseras. Också när det gällde samlad dokumentation av uppföljning och utvärdering var grundsärskolans verksamhetsredogörelser mindre systematiska än grundskolans.

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska i grundsärskolan påtalas behovet av att ha tillit också till särskolans elevers förmåga. Särskolans elever måste ha möjlighet att både känna trygghet och få kunskapsutvecklande stimulans för att en god social och kunskapsmässig utveckling ska kunna ske. Därför är det viktigt att undervisningen utgår ifrån höga förväntningar på eleverna med rimliga krav och utmaningar.¹⁶ I den statliga utredningen

¹⁶ Undervisningen i svenska i grundsärskolan, Skolinspektionen (Rapport nr 2010:9), s. 6 och 18.

om särskolan från 2004 hänvisas också till forskning som pekar mot att omsorg prioriteras i särskolan på bekostnad av kunskap, stimulans och utmaning.¹⁷

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Enkätresultat

I grundsärskolan svarade 94 procent av eleverna att de känner sig trygga i skolan medan 82 procent sade att det märks att alla är lika mycket värda. Endast 36 procent svarade att de får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen, vilket gör att grundsärskolan hade det lägsta resultatet av alla verksamheter på denna fråga. Här får man dock tolka siffrorna med viss försiktighet eftersom andelen som svarade var så låg och det också framkommit att frågorna upplevts som svåra av eleverna.

I en jämförelse med årskurs 5 inom området likabehandling var differensen mycket liten utom just på frågan om likabehandlingsplanen. Jämfört med årskurs 8 hade grundsärskoleeleverna ett betydligt högre resultat på enkätfrågorna inom området, förutom arbetet med likabehandlingsplanen.

I jämförelsen mellan grundsärskola och grundskola hade eleverna mer lika uppfattningar om arbetet med likabehandling än när det gäller det systematiska kvalitetsarbetet.

Jämförande analys mellan verksamhetsredogörelser

Också i jämförelsen mellan grundskolans och grundsärskolans verksamhetsredogörelser innehöll grundskolans redogörelser mer systematiska beskrivningar. Differensen mellan de båda verksamheterna var tydlig i nästan samtliga frågor. Det enda undantaget var svaren på vilka åtgärder som genomförs om kränkningar sker mellan elever där resultaten var likvärdiga. För särskolan saknades framför allt systematiska beskrivningar av arbetet med att ta reda på vilka normer som råder i verksamheten och arbetet med effekterna av dessa normer.

Gymnasiesärskola

Svarsfrekvenser

Enkäten besvarades av 48 procent av gymnasiesärskolans totala antal elever. Svarsfrekvenserna på elevenkäterna för de kommunala gymnasiesärskolorna var förhållande vis hög. De låg som lägst på 75 procent och som högst på 94 procent.

Samtliga friskolor som har gymnasiesärskola har ett elevantal som understiger 10 varför deras enkätresultat inte tas upp här.

Verksamhetsredogörelser inkom från två fristående skolor och en kommunal gymnasiesärskola av totalt 7 skolor. De representerar tillsammans ett elevunderlag på 12 procent av de 225 elever som går i gymnasiesärskola i Uppsala. Av inkomna redogörelser går därför inte att dra några generella slutsatser för hela gymnasiesärskoleverksamheten.

¹⁷ SOU 2004:98. *För oss tillsammans. Om utbildning och utvecklingsstörning*. Slutbetänkande av Carlbeckkommittén. 2004. Stockholm

Systematiskt kvalitetsarbete

Eleverna tyckte i hög grad att de får hjälp i skolarbetet om de behöver det (98 procent) och likaså att lärarna lyssnar på dem (96 procent). Det var en klart lägre andel som svarade att de vet vad som krävs för att nå målen i de olika kurserna liksom att lärarna förväntar sig att de ska nå målen där 78 procent svarade positivt på båda frågorna. Jämför man detta med gymnasieskolans resultat hade gymnasieskolan högre resultat på flera av frågorna.

En jämförelse med grundsärskolan visade också på högre resultat för gymnasieskolan än för grundsärskolan. Ingen närmare analys har gjorts av möjliga orsaker till dessa skillnader men resultaten ger underlag till diskussioner i arbetet med att utveckla grundsärskolans och gymnasieskolan enkätfrågor.

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Också inom området likabehandling svarade gymnasieskolan elever mer positivt än grundsärskolans elever på samtliga frågor utom huruvida man känner sig trygg i skolan där resultatet var 94 procent för grundsärskolan och 91 procent för gymnasieskolan. Medan bara 36 procent av grundsärskolans elever svarade att man får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen svarade 61 procent av gymnasieskolan elever att man får det. På denna fråga var det bara elever i grundskolans årskurs 5 som svarade mer positivt (65 procent). En jämförelse med gymnasieskolan visade att man i gymnasieskolan på flera punkter hade högre resultat än gymnasieskolan. På frågan om man känner sig trygg i skolan hade dock gymnasieskolan lägre resultat än gymnasieskolan. 96 procent av gymnasieskolan elever svarade positivt på frågan jämfört med gymnasieskolan 91 procent elever. I Skolverkets rapport *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* framkommer att särskoleelever löper en ökad risk att bli utsatt för trakasserier och kränkningar i skolan och att särbeteckningen i sig blir ett stigma.¹⁸

På frågan om det märks att flickor och pojkar är lika mycket värda hade dock gymnasieskolan väsentligt högre resultat än gymnasieskolan (91 procent jämfört med 64 procent). Det skiljde också något till gymnasieskolan fördel på frågan om det märks i skolan att alla är lika mycket värda (87 procent för gymnasieskolan jämfört med 84 procent för gymnasieskolan) Också inom detta område får resultaten av enkätfrågorna utgöra underlag till diskussioner i utvecklingsarbetet.

¹⁸ Skolverket, *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*, (Rapport nr 326), 2009, s. 56.

Analys och resultat vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna

Vuxenutbildning

Inom vuxenutbildningen gjordes ingen enkätundersökning inom ramen för det uppföljningssystem som börjat användas under 2011. Det är därför svårt att dra några slutsatser av de verksamhetsredogörelser som lämnats in. Varje enskild utbildningsanordnare uppvisade områden som behövde utvecklas och det har därför tett sig naturligt att i dialog med varje enskild anordnare föra en diskussion kring lämpliga utvecklingsområden. Eftersom det saknas enkätresultat för vuxenutbildningen görs här istället jämförelser med andra verksamheters redogörelser.

Systematiskt kvalitetsarbete

I en jämförelse mellan vuxenutbildningens verksamhetsredogörelser och samtliga andra verksamhetsområden var det tydligt att vuxenutbildningen på ett mer systematiskt sätt beskrev sin verksamhet, både inom systematiskt kvalitetsarbete och likabehandlingsarbete. En förklaring som diskuterades var om anordnarnas vana att arbeta utifrån avtalsskrivning också ger en vana att beskriva sin verksamhet på ett systematiskt sätt.

Det fanns dock utvecklingsområden även inom vuxenutbildningen. Ett sådant var enhetsansvarigs eget arbete för att eleverna ska nå de nationella målen. Likaså kunde ett utvecklingsområde sägas vara arbetet med att använda uppföljningsresultat för utveckling. En parallell kan dras till den kvalitetsgranskning Skolinspektionen gjort av hur kommuner följer upp sin vuxenutbildning. I rapporten konstateras att det bara är i några få kommuner som rektorer sammanställer och använder betygsresultat vid bedömningen av verksamhetens kvalitet.¹⁹

Arbete för likabehandling och mot kränkande behandling

Inom området likabehandling visade den sammantagna bilden av vuxenutbildningens verksamhetsredogörelser att den i flera delar stod sig tämligen väl i jämförelse med de sammantagna resultaten av andra verksamheters redogörelser. Det gällde framför allt arbetet med att upptäcka kränkningar och personalens aktiva arbete i värdegrundsarbetet, där verksamhetsredogörelserna visade på hög grad av systematik.

När det däremot gällde arbetet med att upptäcka normer och att arbeta med effekterna med av dessa normer såg resultaten ut som för de flesta andra verksamheter. Även när det gällde att kartlägga situationer och platser som innebär risker för kränkningar och att åtgärda dessa var resultaten mycket lika varandra för de flesta verksamheter.

På frågan om hur enhetsansvarig säkerställer att personalen följer de regler som råder i verksamheten hade vuxenutbildningen bland de lägsta resultaten. Det är knappast meningsfullt

¹⁹ Ingen aning utan uppföljning – hur 20 kommuner följer upp sin vuxenutbildning Skolinspektionen 2009, (Rapport nr 2009:4), s. 7 och 13

att analysera enskilda verksamhetsfrågor under det första året det nya uppföljningssystemet används. Över tid blir det däremot intressant att göra jämförelser.

Enkätresultat särskild utbildning för vuxna

Inom särskild utbildning för vuxna genomfördes en enkätundersökningen med eleverna. Antalet svarande var 85, och resultaten visade att det rådde stor samstämmighet mellan verksamhetsansvarigs redovisning av områdena systematiskt kvalitetsarbete samt likabehandling och de åsikter som eleverna redovisade.

98 procent av respondenterna ansåg att de får den hjälp av lärarna de behöver, 96 procent att de får veta hur det går för dem i skolarbetet. 95 procent att lärarna hade förväntningar på att eleverna ska nå målen och samtliga ansåg att lärarna lyssnar på eleverna. 99 procent svarade att de vet vem de ska vända sig till om de behöver klaga på något och 99 procent kände sig trygga i skolan.

För verksamheten ställdes också några frågor som rörde elevernas tillvaro utanför skolan. Svaren på dessa frågor visade att ingen av respondenterna såg någon möjlighet att få praktik och inte heller visste de vad de ska göra efter utbildningen.

Uppmärksamhet kan behöva riktas mot att sju elever av de 85 ansåg att elever kan göra elaka saker mot varandra utan att detta uppmärksammas av personal och att sex elever ansåg att lärare kan göra elaka saker mot eleverna utan att personal reagerar.

Verksamhetsövergripande jämförelser

Genom det uppföljningssystem som arbetats fram är möjligt att göra jämförelser mellan olika verksamheter när det gäller såväl verksamhetsredogörelser som enkätresultat. Sådana jämförelser ger goda möjligheter att lära av olika verksamheters starka sidor och att se utvecklingsmönster som bör förstärkas, behov som bör mötas och områden som behöver stärkas.

Generellt indikerar resultaten att graden av systematik hos förskolechefer och rektorer har effekter på barnen och eleverna; där elever, barn och förskoleföräldrar varit mest nöjda har också förskolechefer och rektorer visat hög grad av systematik i sina beskrivningar.

Jämförelse från förskola till gymnasieskola

Enkätresultaten för systematiskt kvalitetsarbete i Uppsala visade att många elever förlorar lust och utmaning i skolarbetet. I förskolan upplevde 9 av 10 barn lust att lära, sedan sjönk resultaten framför allt mellan årskurs 5 och årskurs 8 i grundskolan. Mindre än hälften av eleverna i årskurs 8 ansåg att skolarbetet gör dem så nyfikna så att de får lust att lära sig mer. Om man jämförde med de övriga frågorna var eleverna mer positiva till sina lärares insatser än med skolsituationen i stort, vilket skulle kunna ses som att problemet med lusten att lära mer handlade om innehåll och arbetsformer än om relationen mellan lärare och elev.

En viss uppgång av lusten att lära syntes i gymnasiet, kanske beroende på att eleverna där kan välja en personlig inriktning på studierna genom val av program. Resultatet är inte specifikt för Uppsala. Andra undersökningar och bedömningar visar liknande resultat.

Att mindre än hälften av eleverna i årskurs 8 i Uppsalas skolor inte tycker att skolarbetet är så intressant att de får lust att lära sig mer är allvarligt. I utbildningsforskaren John Hatties studie *Visible learning* om vad som påverkar elevers studieresultat konstateras att oavsett undervisning så är det eleverna som själva avgör vad de lär sig.²⁰ Därför måste skolan anknyta till vad eleverna tänker, vilka mål de har, och varför de skulle vilja engagera sig i det lärande som erbjuds i skolan. Hattie menar att den största lärdomen av de studier han genomfört är att lärare behöver lägga mer tid och energi på att förstå lärande genom elevernas ögon.

I årskurs 5 ansåg sig majoriteten av eleverna få veta hur det går för dem i skolarbetet. Sedan sjönk resultaten i årskurs 8 och ännu mer i gymnasiet. Att resultaten var så låga för gymnasieeleverna stämmer till eftertanke, även om svarsfrekvensen var låg, inte minst med tanke på att eleverna gick tredje året i gymnasieskolan.

Mer än 80 procent av eleverna upplevde att de får hjälp när de behöver det. Det gäller alla verksamheter, från förskola till gymnasieskola. Mest positivt svarade eleverna i årskurs 5 där 95 procent svarade att de får hjälp när de behöver det. En tolkning av resultatet är att lärarna lyckas väl i sitt arbete med att räkna till för mångas behov.

Uppsalalärarnas förväntningar på eleverna fick ett resultat som nog kan tolkas som gott över alla verksamheter. Runt 85 procent av barn i förskolan och elever i grund- och gymnasieskola

²⁰ Sveriges Kommuner och Landsting, *Synligt lärande - presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat*, 2011

upplevde att lärarna förväntar sig att de ska nå målen. Tillit till barnens och elevernas förmåga är en tydlig framgångsfaktor i skolarbetet. Frågan om förväntningar är också en av de frågor som ingår i SKL:s öppna jämförelser och som över tid blir intressant att jämföra också mellan olika kommuner.

Enkätresultaten för likabehandling och mot kränkande behandling i årskurs 5 och 8 i Uppsala visade att barn i förskolan och elever i grundskolans årskurs 5 ansåg att det märks att alla är lika mycket värda. Elever i årskurs 8 hade lägst resultat av alla grupperna.

I årskurs 8 och i gymnasiet var det färre än hälften av eleverna som svarade att de får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen. Det var ett klart lägre resultat än årskurs 5 där 65 procent svarade positivt på frågan.

Andelen elever som svarade nej på frågan om eleverna kan vara elaka mot varandra utan att de vuxna gör något åt det var högst i årskurs 5 och lägst i årskurs 8. Andelen som svarade nej på frågan om lärare kan vara elaka mot elever utan att de vuxna gör något åt det var också högst i årskurs 5, betydligt lägre i årskurs 8 och allra lägst i gymnasieskolan.

Generellt låg resultaten för årskurs 8 lägst på alla frågor. På vissa av frågorna, som lusten att lära, var skillnaderna oroande stora. Det finns naturligtvis många olika faktorer som påverkar resultaten för olika åldersgrupper, men oavsett detta stämmer resultaten till eftertanke.

Jämförelse mellan fritidshem, grundskola åk 5 och fritidsklubb

Enkätresultaten för systematiskt kvalitetsarbete visade att fritidshem överlag hade ett lägre enkätresultat jämfört med grundskola åk 5 men högre än fritidsklubb. Frågan om man får hjälp om man behöver det visade ett någorlunda likvärdigt resultat mellan verksamheterna. På frågan om personalen berättar vad man är bra på låg fritidshem lägre än grundskola åk 5. På frågan om aktiviteterna gör barnen nyfikna på att lära sig mer fick fritidshem högre enkätresultat än de andra verksamheterna.

Enkätresultaten för likabehandling och mot kränkande behandling visade på en något mindre variationer mellan verksamheterna. Fritidshemmen fick högst enkätresultat på samtliga frågor utom på frågan om barnen får vara med i arbetet med likabehandlingsplanen.

Enkätfrågorna till fritidshemmens barn, elever i årskurs 5-6 och barn i fritidsklubbar är ställda till barn som ligger mycket nära varandra i ålder. Det skulle därför kunna vara intressant och värdefullt att skapa mötesplatser där de olika verksamheterna gemensamt kan diskutera skillnader och likheter i såväl resultat som verksamheter.

Slutord

Rapporten sammanfattar de resultat som kommit ur 2011 års uppföljning av pedagogisk verksamhet i Uppsala kommun och de analyser som gjorts av dessa resultat. Materialet som använts är mycket rikt och när allt läggs samman framträder en mångfasetterad och spännande bild fram av de pedagogiska verksamheter där Uppsalas barn och unga befinner sig dagligdags. Den bild som presenteras i rapporten är inte heltäckande men ger upphov till nya frågor och väcker ämnen för spännande diskussioner. Uppföljningen kommer snart att kunna visa på tidsserier samt kompletteras med elevresultat och med personalens perspektiv. På så sätt kommer bilden av pedagogisk verksamhet i Uppsala att fånga mer av en helhet än någonsin tidigare.

I rapporten refereras till flera av undersökningar och rapporter om pedagogisk verksamhet som publicerats de senaste åren och som gäller både i ett nationellt och i ett internationellt perspektiv. De mönster som kan tecknas för Uppsala har motsvarigheter i både andra delar av Sverige och i världen.

I texten finns rad goda exempel hämtade från olika verksamheter som ska kunna ge inspiration till att fortsätta utvecklingen mot förbättrad kvalitet. Med resultaten och analyserna som presenteras i denna rapport lämnas ytterligare ett bidrag till denna utveckling.

Källhänvisningar

European Commission, *A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Communication from the commission, Europe 2020, Brussels, 3.3.2010. COM (2010) 2020 Final

Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: en kunskapsöversikt, SOU 2010:79

Skolinspektionen, *Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?*, Rapport 2010:10, (2010)

Skolinspektionen, *Kvalitet i fritidshem*, Rapport 2010:3, (2010)

Skolinspektionen, *Ingen aning utan uppföljning – hur 20 kommuner följer upp sin vuxenutbildning*, Rapport 2009:4, (2009)

Skolinspektionen, *Rektors ledarskap – En granskning av hur rektor leder skolans arbete mot ökad måluppfyllelse*, Rapport 2010:15 (2010)

Skolinspektionen, *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling*, Rapport 2010:1; (2010)

Skolverket, *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier* (2009)

Skolverket, *För att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*, Skolverkets allmänna råd (2009)

Skolverket, *Kvalitet i fritidshem*, Skolverkets allmänna råd (2007)

Skolverket, *Utvärdering av metoder mot mobbning*, Rapport 253 (2011)

Synligt lärande, Presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat, Sveriges Kommuner och Landsting, 2011